

Utbildningsdepartementet
Eva Lenberg
103 33 Stockholm

Remissyttrande
Register för viss forskning
Lagrådsremiss U2013/527/F

Journalistförbundets yttrande tar i första hand ställning till förslaget från yttrandefrihetssynpunkt.

Vi vill inledningsvis framföra det är positivt att regeringen bjöd in till ett remissmöte där vi fick möjlighet att framföra våra åsikter. Samtidigt riskerar den korta remisstiden att påverka kvaliteten på remissyttrandet. Det är särskilt olyckligt eftersom frågan är viktig och då lagförslaget kan beröra många personer som frivilligt bidrar till väsentlig forskning.

Journalistförbundet är medvetet om hur viktigt det är att skydda den personliga integriteten vid forskning, inte minst för att upprätthålla förtroendet för forskningen. Ur samma perspektiv är det väsentligt att skydda intresset att allmänheten har insyn i verksamheten. Dessa båda intressen kan ibland stå emot varandra och vid lagreglering ska dessa båda intressen vägas mot varandra.

I lagrådsremissen framgår att de personuppgifter som hämtas från registret för forskning kommer att vara avidentifierade. Det framgår också att forskarnas behov är tillgodosett genom avidentifierade uppgifter. Det innebär, som vi förstår det, att den personliga integriteten är skyddad i detta hänseende.

Detta borde innebära att insynsintresset bör få företräde vid intresseavvägningen. Men i förslaget hävdas att insynsintresset är relativt svagt eftersom det inte handlar om myndighetsutövning, utan att det kommer vara helt frivilligt att lämna uppgifter.

Journalistförbundet konstaterar att detta kan vara korrekt rent författningsmässigt, men det hindrar inte att det kan finnas ett allmänintresse av andra skäl att kunna granska registret och hur det används.

Exempelvis har vi under de senaste åren sett flera fall där oseriösa forskare, som varit beredda att tumma på sanningen kring sina driftkrafter, sitt forskningsurval och sina resultat. Det har också förekommit misstankar som inte har kunnat granskas på grund av bristande dokumentation.

Fuskaren kan fortsätta sin egen verksamhet - bekostad av allmänna medel - och hans arbete ger ringar på vattnet och riskerar att styra andra forskares arbete i fel riktning. En fuskande forskare kan dessutom sätta andra människors liv i fara. I kölvattnen på en bristfällig studie som kopplade ADHD hos barn till ett vaccin lät exempelvis tusentals människor bli att vaccinera sina barn.

Att det inte skulle finnas intresse av insyn i forskares underlag, bara för att människor lämnat uppgifterna frivilligt är således en tvivelaktig slutsats.

Tanken att de nya registren ska leda till forskning som räddar människoliv och minskar lidande är god. Men om det inte finns möjlighet att granska den forskning som görs kan den lika gärna leda till ett ökat lidande.

Med hänvisning till ovan är det därför åtminstone tveksamt att endast på lagrådsremissens redovisade grund införa sekretessbestämmelser, framför allt då uppgifterna är aidentifierade.

Raderade uppgifter

I lagrådsremissen framgår att den enskilde ska kunna begära att få sina uppgifter raderade. Ur integritetssynpunkt är det en oerhört viktig tanke. Men konsekvenserna av förslaget är inte ordentligt analyserade.

Det innebär att innehållet i registren därmed inte hålls intakt och att man aldrig kan gå tillbaka och granska en forskares underlag. Vikten av det är något som påpekas i promemorian, som ju exempelvis föreslår att utredningar om forskningsfusk ska kunna få tillgång till databaserna.

Men innehållet i databasen när någon vill granska det behöver alltså inte vara detsamma som det underlag som lämnats till ett forskningsprojekt. Uppgifter kan ha raderats i mellantiden, tillsammans med uppgifterna om vilka forskningsprojekt de lämnats ut till.

Hur den enskildes integritet ska kunna värnas samtidigt som samhällets behov av att granska allmänt finansierad verksamhet kräver en betydligt mer djupgående analys.

Sekretessen styrka och rätten att meddela och offentliggöra uppgifter

I författningsförslaget till ny reglering i offentlighet- och sekretesslagen (OSL) föreslås dels absolut sekretess när det gäller personuppgifter, dels omvänt skaderekvisit vid utlämnande av uppgifter som inte är hänförligt till enskild person, vilket framgår av 24:2a, andra stycket.

Journalistförbundet kan tillstyrka denna skillnad och hänvisar till motiveringen på sid 43 i lagrådsremissen. Det gör det möjligt för allmänheten att få insyn i verksamheten och samtidigt värna om den personliga integriteten.

Men för att detta ska kunna vara fullt möjligt måste förslaget i 24:9 justeras. Det bör nämligen också vara möjligt för en anställd att kunna utnyttja rätten att meddela och offentliggöra uppgifter som omfattas enligt 24:2a, andra stycket.

Vi kan alltså inte acceptera att rätten att meddela och offentliggöra uppgifter (meddelarfriheten) i sin helhet får vika för tystnadsplikten, vilket föreslås i 24:9.

Vi föreslår att 24:9 regleras i konsekvens med andra stycket i förslaget till ny 24:2a. Det innebär att tystnadsplikten får ge vika för rätten att lämna och offentliggöra uppgifter när det gäller uppgifter som regleras i förslaget till 24:2a, andra stycket.

Det ökar möjligheten att granska verksamheten, vilket är ett led i att stärka förtroendet för forskningen. Allmänheten har rätt att få ta del av hur verksamheten bedrivs, att forskningsfusk upptäcks, att forskningen bedrivs så etiskt som det är möjligt och att finansieringen av forskningen redovisas öppet.

Med vänlig hälsning
SVENSKA JOURNALISTFÖRBUNDET

Jonas Nordling
Förbundsordförande